

DIÓSI DÁVID

A posztmodern Don Quijote gebe paripájának Virtual Reality Show-ja

avagy

A virtuális valóság szélmalomharca az ember beteljesüléséért

Zusammenfassung: Unsere Welt verändert sich. Und das ist ohne Zweifel gut so. Die virtuelle Realität beeinflusst immer mehr auch die reale Welt. In vielen Bereichen ist dies sehr hilfreich (z. B. in der Industrie, in der Medizin, beim Militär, sowie in ganz normalen, alltäglichen/ privaten Bereichen, wie bei der Banküberweisung, beim Online-Einkaufen, beim Chatten), doch die VR verbirgt auch viele Gefahren. Der Mensch bewegt sich nämlich in diesen neuen Lebensräumen und wird – oft unwillkürlich – von den Täuschungen dieser Welt nicht bloß beeinflusst, sondern sogar grundlegend verändert. Die virtuelle Gewalt schafft eine gefährliche Scheinwelt. Unsere Gesellschaft ist voll von Schein-Realitäten. Es ist ein ständiger Kampf zwischen Schein und Sein, wo der Schein das Sein selbst wird. Doch die Virtualität ist nicht alles und alles ist nicht virtuell. Es gibt die alles bestimmende Wirklichkeit, die „wirklichste Wirklichkeit“ (Hans Küng), die wir Gott nennen. Die Wirklichkeit Gottes kann zwar zum Schweigen gebracht werden, aber sie kann nicht gänzlich vernichtet werden. Früher oder später schreit das Schein-Leben nach dieser Wirklichkeit, nach der Wirklichkeit, die das Sein anspricht und vollendet. Die VR kann die Menschen nicht vollenden. So entpuppt sich die VR als der dürre Gaul von Don Quijote, der das Sein nie zu seinem (endgültigen) Erfüllung verhelfen kann, und ihre Bestrebung für die (ewige) Glückseligkeit der Menschen als ein aussichtsloser, vergeblicher Kampf gegen Windmühlen.

Schlüsselwörter: virtuelle Realität; Postmoderne; Kirche; Gottesbeziehung; Gottessuche; Performance; Gottesebenbildlichkeit.

Sokszor, szinte naponta halljuk, hogy világunk megváltozott. Már semmi sem olyan, mint régen. S ez tényleg így van. Társadalmunk „égbe kiáltó”, „eget rengető” mély változáson esett át, melyet a sima, sikamlós, akadálytalan felszínesség jellemmez.¹ Ebben az önalkotás és az önkeresés nárcizmusától csillogó mélységnélküli felszínességet istenítő világban, amelyben a „szeretet halott”,² s a szép is csupán az „önerotika” szubjektivizmusában obszcén pornográfiaként fetreng, az intimitásmentes kirakat-lét lett maga a lét, s annak egyben lényegében minden aspektusa. Csak a látható felszín számít. A sima, törésnélküli, mélységlopta, sík, s a szemünk számára könnyedén kitapintható külső a fontos. Minden más elhanyagolható, sőt kerülendő. Természetesen a sima világ földi megteremtése segítségre szorul. Legnagyobb segítsége a valóság elrejtése, a törekénység tagadása, a múlt feledtetése, a jelen sminkelése, valamint a jövő misztikus álomvilágba való szenderítése. Egy szóval: a hazugság!

A hazugság létünk történetiségét a földi örökkévalóra kozmetizálja. Így nem is csoda, hogy a sminkelés és retusálás megszokott hétköznapióságában mesterségesen tökéletesre dizájnolt testek „virtuális” galaxisában, melyet még ráadásul a „lehúzott nadrágok” és a „felhúzott szoknyák” légköre fémjelez, az utánozhatatlan, megvalósíthatatlan pornografikus glamour varázslata dívik.³ A mesterségesen megteremtett képek emberek hedonisztikus kultúránk istenségei, dívái. Ennek a képnek már nincs történetisége. A sorsfosztott ember képe ez. Hiányzik belőle a narratív feszültség és izgalom, a regénysze-

¹ Vö. BYUNG-CHUL HAN: *Die Errettung des Schönen*, Frankfurt a. M. 2015.

² Vö. SVEN HILLENKAMP: *Das Ende der Liebe. Gefühle im Zeitalter unendlicher Freiheit*, Stuttgart 2009.

³ Vö. ARIADNE VON SCHIRACH: *Der Tanz um die Lust*, München 2007.

rű drámaiság. Ez a kép már nem „beszél”, már nem „mesél”. A minden negativitástól mentes jelen kirakat-képe ez. A kép lényege ugyanis a „valaha így volt” prezentálása, egy olyan valamikori pillanatról tesz tanúságot, amely története tovább fonódik, s amely emlékeket, történeteket ébreszt a szemlélőben. Ezért a kép alaphangulata mindig is egy bizonyos szomorúság.⁴ Ezt a szomorúságot nem tűri már el a jelen pozitív-társadalma. Inkább „kiradírozza” belőle. Evidens, hogy az ilyenfajta képembereknek nincs sok közük a valós léthez. Ők egy virtuális világ hősei. Olümposz-létük totális mediatis kitaláció. Mégis: mindenki olyan akar lenni, mint ők. Tetszően szép és makulátlan. Persze úgy, hogy az élvhajhászat se húzza a rövidebbet. Így aztán megszülte az „engedékeny”, „megértő” és „gáláns” „empátia” a „non-izmus” (Slavoj Žižek) szívdöglesztő paradoxonát propagáló makulátlanág ábrányát: napvilágot látott a koffeinentes kávé, a kalóriamentes kóla, az alkoholmentes sör/ bor, a zsírmentes tejszín meg miegymás. Innen már csak egy lépésre volt az erotikamentes pornográfia, a szerelem-, illetve szeretetmentes szex. Mindez a „fájdalommentes” fogyasztás érdekében jött világra.

⁴ Vö. BYUNG-CHUL HAN: *Agonia erosului și alte eseuri*, București 2014, 72–73.

Kegyetlenül felgyorsult⁵ élmény-társadalmunk,⁶ amely egyben vitathatatlanul rizikó⁷, félelem⁸, valamint stressz-társadalom⁹ is, mély reménytelenségben szenved.¹⁰ Az utóbbi évtizedekben továbbá az individualizmus is egyre nagyobb teret hódít életünkben. Az egyén egyre jobban elhatárolódik embertársától.¹¹ Mindenki a saját életével foglalkozik. Maga a szubjektivizmus is korunk emberének konkrét *modus vivendi*je lett. Manapság az „autenticitás” kultúrájában élünk,¹² melyben mindannyiunk embervoltát a lehető legeredetibb módon akarja megvalósítani. A performáció létmegvalósító tevékenységgé vált. A performativitás játéka „lejött” a színpadról. Nem magától. A „néző” ment fel érte: a „néző”, aki „színész” akar lenni, „színész” az élet színpadján. Így a *performance* pihesúlyú komolysággal lét-játékká domesztikálódott a létezés porondján. Létünk performatív aktusokból áll, olyan aktusokból, amelyeknek lehetőleg minden eleme az erede-

⁵ Vö. HARTMUT ROSA: *Beschleunigung*, Frankfurt a. M. 2006.

⁶ Vö. GERHARD SCHULZE: *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart*, Frankfurt a. M. – New York 1992; Uő: *Entgrenzung und Innenorientierung. Eine Einführung in die Theorie der Erlebnisgesellschaft*, in: *Gegenwartskunde* 42 (1993), 405–419; Uő: *Auf der Suche nach dem schönen Leben*, in: Jörg Huber – Alois Martin Müller (Hrsg.): „Kultur” und „Gemeinsinn”, Basel 1994, 269–295; Uő: *Projekt des schönen Lebens. Zur soziologischen Diagnose der modernen Gesellschaft*, in: Alfred Bellebaum – Klaus Barheier (Hrsg.): *Lebensqualität. Ein Konzept für Praxis und Forschung*, Opladen 1994, 13–36.

⁷ Vö. ULRICH BECK: *Risikogesellschaft*, Frankfurt a. M. 1986.

⁸ Vö. HEINZ BUDE: *Gesellschaft der Angst*, Hamburg 2014.

⁹ Vö. KARL PETER FRITZSCHE: *Die Stressgesellschaft. Vom schwierigen Umgang mit den rasanten gesellschaftlichen Veränderungen*, München 1998.

¹⁰ Vö. PETER HAHNE: *Schluss mit lustig. Das Ende der Spaßgesellschaft*, Lahr/Schwarzwald⁸³ 2009, 142.

¹¹ Vö. HERMAN VAN ROMPUY: *Vergangenheit und Zukunft Europas*, in: *Stimmen der Zeit* 141 (2016), 385–393, 391.

¹² Vö. CHARLES TAYLOR: *Das unbehagen an der Moderne*, Frankfurt a. M. 1995, 38.

tiség pecsétjét kell magán hordoznia: saját ujjlenyomatú lényekké akarunk válni. Vallásos téren sincs ez másképp. Spirituális vándorútján az „önfelhatalmazott” szubjektum¹³ – aki önnönmaga „pápája és dogmatikatanára”¹⁴ performációs aktivitást folytat. Az önerőből művelt – vagyis lehetőleg minden külső intézményes „manipulációtól” mentes – vallásos reflexió az individuum életvitelét, életstílusát akarja prezentálni. A spirituális *lifestyle* tükörképe annak a pillanatnyi (vég)eredményének, amelyet az egyén vallásos önreflexiójában életre kelt, amely számára egy szép – valójában azonban csupán egy esztétizált¹⁵ – életformát biztosít,¹⁶ tudniillik ez a performált szép valójában nem egyéb, mint az evilág hangos visszhangja, amely – még ha nemegyszer őszinte motivációból is testesül meg az önreflexió „gazdájának” látható koordináta-rendszerében – nem tud több lenni az igaz és a jó *immanens* tündöklésénél. Ezt a magatartásformát gyakorló egyén, még ha ebben a vallásos, spirituális megnyilvánulásában – hangsúlyozzuk újra – a lehető legőszintébb, legjóindulatúbb és leghitelesebb belső, lelki indítéka is vezérli, lényegében vágyálmainak rabszolgája, s – bármennyire durván is hangzik első hallásra – alapjában véve az önkép „kultuszának” autonómia nélküli „kukkolója”, aki csak azért tekint egy nálánál nagyobb

¹³ Vö. WINFRIED GEBHARDT: „*Die eigene spirituelle Erfahrung zählt*”, in: HerKorr 64 (2010), 286–290, 287: „Selbstermächtigung des religiösen Subjekts”.

¹⁴ Vö. MARTIN ENGELBRECHT: *Die Spiritualität der Wanderer*, in: Winfried Gebhardt – Christoph Bochinger – Martin Engelbrecht: *Die unsichtbare Religion in der sichtbaren Religion. Formen spiritueller Orientierung in der religiösen Gegenwartskultur*, Stuttgart 2009, 35–81, 78.

¹⁵ Vö. DIÓSI DÁVID: *Időzés a Szép vonzásában. A liturgia az esztétizálás és az esztétika tükrében*, in: Vigilia 77 (2012), 101–110.

¹⁶ Vö. DIÓSI DÁVID: *Posztmodern spiritualitás? Egy divatfenomén az egyház szolgálatában?*, in: Studia Theologica Transsylvaniensia 14 (2011), 173–185 (letölthető: www.ceeol.com).

„valamire”, hogy önmaga „virtualitása” saját magán kívül is kezelhetően „megszülethessen”, hiszen az, amit lát, az annak „milliméterpontos” másolata, amit látni szándékszik, vagyis hasonmása „megszületését” várja. A virtualításban „megtestesült” szépen keresztül – mely az egyén közszemlére bocsátott nyúl-ványa – már nem az isteni, nagybetűs Szép üzen az egyénnek, hanem a tetszőre, a tetszetősre farigcsált szépen keresztül az „én” üzen környezetének és természetesen önmagának.¹⁷ A szép az egyén mikro- és makrokozmoszának tranzitív – azaz tárgyra éhes – és reflexív – vagyis önmaga dedós dédelgetésére áhító – „szóvivője”.

A posztmodern központ nélküli ontologikus, valójában pszeudoontologikus hiperrealitás-univerzumban, amelyben a tényleges valóság és a valóság egyéb területei, mint pl. a virtualitás közötti határvonal összetöredezett és romba dőlt, a valóság és virtualitás szétválaszthatatlanul szétterül kortárs életterünkben.¹⁸ A láthatóba „tűzijátékként kilőtt” képek, jelek, szimulakrumok¹⁹ – eredeti nélküli, mesterségesen kialakított képmások lévén – már nem referálnak semmire, hanem ön-

¹⁷ Vö. DIÓSI DÁVID: „A te arcodat keresem, Uram” (Zsolt 27,8). *Puzzle-darabok posztmodern korunk intenkeresőiről/-nek*, Budapest 2018, 94–104.

¹⁸ A virtuális egyénre gyakorolt hatásairól lásd: ANDRÁS ISTVÁN: *A virtualizálódó szubjektum (helyzetjelentés, morfondírozás)*, in: *Studia Theologica Transsylvaniensia* 17 (2014), 325–341.

¹⁹ Vö. JEAN BAUDRILLARD: *The Transparency of Evil. Essays on Extreme Phenomena*, London–Brooklyn (New York) 2009; Uő: *Simulacra and Simulations*, in: Uő: *Selected Writings* (Edited and Introduced by Mark Poster), Stanford (CD) 1998, 166–184 (letölthető: http://faculty.humanities.uci.edu/poster/books/Baudrillard,%20Jean%20-%20Selected%20Writings_ok.pdf); Uő: *Die Simulation*, in: Wolfgang Welsch (Hrsg.): *Wege aus der Moderne. Schlüsseltexte zur Postmoderne-Diskussion*, Weinheim 1988, 153–162.

magukat jelentik,²⁰ következésképpen saját, a tényleges, valós valóságtól „emancipálódott”, autonóm valóságuk van. Ezek a posztmodern égboltján barátságos agresszivitással tündöklő képzetek nem a valóság elleplezését szolgálják, merthogy ebben a pszeudoontologikus világmindenségben, amelyben a látszat legyőzte a valóságot,²¹ ilyen valóság nincs is, hanem a valóság hiányának az elleplezésére, sőt mi több annak helyettesítésére vállalkoznak.²² A halhatatlanság megelőlegezői ők.²³ Ennek az ontológiai gócpontmentes virtuális világ-úrnek az illuzórikus mintázatok alapján megformált „kétdimenziós”²⁴ sztárhőse az „én”, amely – az egyediként látszódni és láttatni akarás pókhálós forgatagában – mások leskelődő, kukkeroló tekintetében válik valóságossá önmaga számára.²⁵ Ő a központ nélküli lét központ-

²⁰ Vö. ROPOLYI LÁSZLÓ: *Az Internet természete. Internetfilozófiai értekezés*, Budapest 2006, 98.

²¹ Vö. TÖRÖK CSABA: *Látszat és valóság*, in: *Communio* 23 (2015/3–4), 73–86.

²² ROPOLYI: 98.

²³ Vö. KECZÁN E. MARIANN: *A posztmodern ember valóság-konstrukciója: a Virtual Reality*, in: *Szkhion* 8 (2010/1), 58–65, 65.

²⁴ Vö. DANIEL L. BOORSTIN: *The Image. A Guide to Pseudo-events in America*, New York 1962; NEAL GABLER: *Life: The Movie. How Entertainment Conquered Reality*, New York 2000.

²⁵ WILLIAM DERESIEWICZ kortárs gondolkodó írja a *The End of Solitude* című, a *The Chronicle Review*-ban megjelent esszéjében a következőket: „What does the contemporary self want? The camera has created a culture of celebrity; the computer is creating a culture of connectivity. As the two technologies converge – broadband tipping the Web from text to image, social-networking sites spreading the mesh of interconnection ever wider – the two cultures betray a common impulse. Celebrity and connectivity are both ways of becoming known. This is what the contemporary self wants. It wants to be recognized, wants to be connected: It wants to be visible. If not to the millions, on Survivor or Oprah, then to the hundreds, on Twitter or Facebook. This is the quality that validates us, this is how *we become real to our-*

ja.²⁶ „Az általános boldogságvágy nehezen hozható összhangba a viszonyok sokféleségével, változékonyságával, kiszámíthatatlanságával. A világ egyetlen stabil pontot kínál az egyénnek: önmagát. Az Én válik a végső vonatkozási ponttá. Jobb híján az ember önmaga köré rendezi világát.”²⁷ Ebben az eleven és lebilincselő „realisztikus” „illúzióbirodalomban”,²⁸ melyet messzemenően a „látványcivilizáció”²⁹ és az „önimádat”³⁰ ural, az „én” a kozmosz „galamblelkű” zsarnok „oroszlánc királya”, aki kesztyűs kezű kényúrként a „te” értékéinti létét majdhogynem kétségbeesetten, szinte istenfélelemszerűen bitorolja, tudniillik a „te”

selves – by being seen by others. The great contemporary terror is anonymity” (<https://www.hermitary.com/solitude/deresiewicz.html> [kiemelés tőlem]).

²⁶ Vö. ROPOLYI: 98.

²⁷ TOMKA MIKLÓS: *Hagyományos (vallási) értékek a modern társadalomban*, in: *Educatio* 10 (2001), 419–433, 422.

²⁸ Vö. CHRIS HEDGES: *Empire of Illusion. The End of Literacy and the Triumph of Spectacle*, New York 2009. Hedges a következőket írja többek között erre vonatkozólag: „The cult of self dominates our cultural landscape. This cult has within it the classic traits of psychopaths: superficial charm, grandiosity, and self-importance; a need for constant stimulation, a penchant for lying, deception, and manipulation, and the inability to feel remorse or guilt. This is, of course, the ethic promoted by corporations. It is the ethic of unfettered capitalism. It is the misguided belief that personal style and personal advancement, mistaken for individualism, are the same as democratic equality. In fact, personal style, defined by the commodities we buy or consume, has become a compensation for our loss of democratic equality. We have a right, in the cult of the self, to get whatever we desire. We can do anything, even belittle and destroy those around us, including our friends, to make money, to be happy, and to become famous. Once fame and wealth are achieved, they become their own justification, their own morality. How one gets there is irrelevant. Once you get there, those questions are no longer asked” (32sk).

²⁹ Vö. MARIO VARGAS LLOSA: *A látványcivilizáció* (ford. Scholz László), Budapest 2014.

³⁰ Vö. CHRISTOPHER LASCH: *Az önimádat társadalma* (ford. Békés Pál), Budapest 1984.

az „én” számára azáltal válik értékessé, ha az ego ünneplésének „színterén” („egyediként”) fellépő (kisminkelt) „én”-t bármilyen módon³¹ szóba hozza (mindez hatványozottan igaz, ha az emberi egyéniség valósága nincs meg, hiszen ilyen esetben annak jelensége mindent felülír). Aki nem képes magát láttatni, kirakatba mások által elfogathatónak prezentálni, azt már időnap előtt élő halottként eltemették. A virtuális „seol” – amely a szó etimológiája szerint (= „kérdezni”, „kívánni”) „az a hely, ahol a kívánni való egyre több, »de soha nem nyújt kielégülést«”³² (vö. Péld 1,12; 27,20; Iz 5,14; Hab 2,5), s mint „terméketlen anyaméh” (Péld 30,16) a megmutatkozáshiány, azaz a láthatatlanság és a kapcsolat nélküli kietlen közege – a realitás személyiséget rongáló „pokla” is. „Mindenhatóságának alkalmankénti illúziója ellenére az önimádó mások nélkül nem tudja ébren tartani önbecsülését. Nem tud létezni rajongó közönség nélkül. Látszólag sem családi kötelékek, sem intézményes kényszerek nem béklyózzák, és mégis mindeme szabadság dacára sem képes egyedül megállni a lábán és saját egyénisége fényében sütkérezni. Éppen ellenkezőleg: a szabadság csak növeli benne a bizonytalanságot, melyet csak úgy győzhet le, ha mások arcán látja »grandiózus énjének« tükörképét, vagy ha karizmatikus erőt sugárzó emberek körébe húzódik. Az önimádó számára a világ tükör.”³³

Ha most nagyon durva akarnék lenni, azt is mondanám, az *avatarok* világmindensége ez, csakhogy az embernek ez a digitális énje, *avatarja* kilépett „szülőházából”, a *cyberspace*-ből, s belakta a való életet, vagy még pontosabban fogalmazva a való

³¹ „Nem baj, ha ezért kinevetik – mert *rajta* nevetnek. Az sem gond, ha kibeszélik, megszólják, szidalmazták – hisz így is róla beszélnek” (TÖRÖK CSABA: *Az értelmiségi lét illúziója*, in: *Communio* 22 [2014/1–2], 26–46, 30).

³² HERBERT HAAG: *Bibliai lexikon*, Budapest 1989, 1575.

³³ LASCH: 21.

élet – a kibertérből³⁴ „visszaköltözött” – virtuális képmások körül forog. (Húha, nemcsak kimondtam, hanem le is írtam, pedig jól tudom, hogy a leírt szavaknak súlya van, „nagy nehéz, orv szigony / a mondat, bordáid közé / csapódott kitépni nem lehet. / Ott marad amíg élsz, fel-felsajog a seb. / A hajnali órán, / ébrenlét és álmhatáron, / amikor már hörpölöd a kávéd / akkor fáj legjobban.”³⁵) A virtuális valósággyártás már köztünk folyik. Itt már nem a virtuális világot teszik valóság-kompatibilissé, hanem a reális világot virtuális-konformmá. Ez a „visszatérés” nem a „tékozló fiú” (vö. Lk 15,11–32) hazatéréséről, hanem a ránctalanított, tupírozott, puccba vágott, makulátlan és fedhetetlen „én” dicső visszaköltözéséről szól. Életterünket újabban rengeteg olyan jóvágású arcnélküli³⁶ és megannyiszor arcátlan „zombi” lakja be, akiknek a virtuális világ felitta emberi személyiségük

³⁴ Vö. MÉSZÁROS REZSŐ: *A kibertér mint új földrajzi tér* (<http://www2.sci.u-szeged.hu/eghajlattan/baba/Meszáros.pdf>); MUNK SÁNDOR: *A kibertér fogalmának egyes, az egységes értelmezést biztosító kérdései*, in: *Hadtudomány* 28 (2018/1), 113–131 (http://real.mtak.hu/77921/1/HT20181_115_133_u.pdf).

³⁵ PAULOVICS TAMÁS: *Szavak* (<https://lenolaj.hu/2018/09/02/paulovics-tamas-szavak/>).

³⁶ „Manapság a számítógépes kommunikáció kikapcsolja az ember fizikai arcát a kommunikáció folyamatából. A komputer, monitorok, fejhallgatók és adatfűzők mögé rejtik a lélek ablakait. Még a videokonferenciák is csupán szimulálják a szemtől szembeni találkozást, s csupán reprezentációját vagy látszatát adják a valódi találkozásnak. A felelősség s a privát testek közötti legközvetlenebb, meleg kapcsolat elsődleges forrása az élő, nem reprezentált arc. A másokkal való közvetlen fizikai találkozás nélkül etikánk is elsorvad. A szemtől szembeni kommunikáció, az emberek közötti testi kapcsolat hosszú távú melegséget és lojalitást jelent [...]. Az arc (*face*) az elsődleges *interface*, sokkal alapvetőbb minden más mechanikus közvetítésnél. A fizikai szemek azok az ablakok, amelyek a bizalom közelsége felé megnyílhatnak. Az emberi arc közvetlen tapasztalata nélkül az etikai tudatosság összezsugorodik, s a durvaság nagyobb teret kap” [MICHAEL HEIM: *A kibertér erotikus ontológiája*, [ford. Sajó Tamás], in: *Replika* 39 (2001/1), 197–213, 209].

identitását, a test határait. A testet információvá alakította át.³⁷ Itt „küszködik a szív egy olyan világ / testében, / amely a testet gyűlöli”.³⁸

Jóllehet napjainkban a virtualitás egyre nagyobb hányadban foglalja el a nemrégiben még a realitás által uralt tereket, mégsem egy totális hatalom. A virtualitás józan ésszel korántsem olyan mindeneket átfogó és meghatározó „fennhatóság”, mint amilyennek tűnik. Hisz létezik létezés és nemlétezés, éppúgy, mint lét és látszat közötti különbség. Vagyis a virtualitás nem minden, és nem minden virtuális.³⁹ Létezik egy nemcsak a valóságos valóságtól, hanem a virtuális realitástól is különböző „egyészen más” valóság, egy „Valódi-Valóság”.⁴⁰ Az embernek pedig kép-mási mivoltából kifolyólag sajátos küldetése van a világban.

Az ember istenképisége⁴¹ mindenekelőtt két fontos dolgot jelöl: az ember Istenhez való sajátos viszonyát,⁴² valamint az ezen

³⁷ Vö. HEIM: 202.

³⁸ NICHITA STĂNESCU: *A Gecsemáné-kertben* ([În grădina Ghetsimani] ford. Kiss Zsuzsánna) (<http://ujnautilus.info/nichita-stanescu-versei>).

³⁹ Vö. SASKIA WENDEL: *A virtuális realitás és a mindent meghatározó valóság, amelyet Istennek nevezünk* (ford. Török Csaba), in: *Communio* 20 (2012/1–2), 78–87, 83.

⁴⁰ NYÍRI TAMÁS: *Ki ez az „ember”*, Budapest 2000, 199.

⁴¹ Vö. DIÓSI DÁVID: *Meghívás a polifonikus teremtetést beteljesítő „záróakkordra”. Az ember istenképisége a liturgiában*, in: Puskás Attila – Perendy László (szerk.): *Istenképesség, átistenülés, emberi méltóság. Teológiai tanulmányok*: In memoriam Vanyó László (*Varia Theologica* 10), Budapest 2019, 168–177.

⁴² Erről korunkban lásd: ANDRÁS ISTVÁN: *Horizontálódás, avagy a szent mai kultuszáról*, in: *Korunk* 27 (2016/8), 89–95; Uő: *Istenképesség a posztmodernben alla Vattimo*, in: Puskás Attila – Perendy László (szerk.): *Istenképesség, átistenülés, emberi méltóság. Teológiai tanulmányok*: In memoriam Vanyó László (*Varia Theologica* 10), Budapest 2019, 143–151.

alapuló, teremtesen belül elfoglalt kitüntetett helyzetét.⁴³ Ez a sajátos viszonya lényegében az ember teremtesben kapott isteni ajándéka, emberségének szükségszerű velejárója, hisz pontosan e viszonyon keresztül valósíthatja meg önmagát. Isten az embert saját magával való közvetlen kapcsolatra emelte; olyan „szembenállóként” teremtette meg, akihez mint „teljes rangú” „te”-hez – azaz mint személyhez – beszélni tud, és aki nemcsak meghallgatja, hanem neki válaszolva önmaga megvalósításán túl a teremtes kultúrájában kultúrateremtőként társa is lehet. Az ember istenképisége a személy Isten-előtt-levését jelenti, mégpedig állandó megszólíthatóságában és válaszadó képességében.⁴⁴ Így tesz eleget sajátos hivatásának. Csak ebben a „dialógusrendszerben” tudja beteljesíteni sajátos hivatását, nevezetesen azt, hogy az egyedüli Valóságosnak a megjelenítője legyen a világban, és ezen képmási megjelenítésben felépítse a Valódi-Valóság való kultúráját, amely nem a látszatra, hanem a (L/l)étre épít, s amely nem akar az „én” illuzórikus „realitásának”, hanem annak valódi – azaz Istenben való – beteljesedésének a „színterévé” válni. Oly egyszerűen és lenyűgözően fogalmazza meg Török Csaba az ember ezen feladatát: „Hidat verni a Valóság és a valóság között; meglátni a Valóságban a valóságot, és a valóságban a Valóságot: hatalmas feladat, csodálatos kihívás. Nehéz út, de *katharszisz*hoz vezet, hiszen végül minden emberi valóságunk az örök Valóságban ismerhet rá legigazabb önmagára; az árnykép Arra, aki veti. Ez pedig már valódi *poiészisz*, a szó őseredeti értelmében, a valóságból, a valóságban és a valóságért.”⁴⁵ Ebben a realitásban rejlik a *lehetőség*, az a lehetőség, mely a valóság-

⁴³ Vö. GEROG LANGEMEYER: *Istenképesség* (ford. Puskás Attila), in: Wolfgang Beinert (szerk.): *A katolikus dogmatika lexikona*, Budapest 2004, 302.

⁴⁴ Vö. LEO SCHEFFCZYK: *Gottebenbildlichkeit IV: Systematisch-theologisch*, in: LThK 4 (1995), 875.

⁴⁵ TÖRÖK: *Látszat és valóság*, 86.

gal szemben ontológiai primátust élvez,⁴⁶ hiszen csak az *ebből* a valóságból „kiérlett” jövő reális, s nem képzelődés, képzelgés, hogy ne mondjam: fantazmagória. Ebben a realitásban születik az egyház is, amely mindig is egy változásban, fejlődésben, (újja) születésben lévő egyház (*Kirche im Werden*), amely már ott útnak indul(hat), ahol az ember a legelementárisabb formában is hitére talál.⁴⁷ Ez lehet a mustármag helye, amely, noha „kisebb minden más magnál, amikor azonban felnő, nagyobb minden más veteménynél, fává terebélyesedik, úgyhogy jönnek az ég madarai, s fészket raknak ágai között” (Mt 13,32). A *realitásnak* (!) ezen – olykor szabad szemmel aligha látható, s ezért nemegyszer jelentéktelennek tartott – perifériáján a pirinyó mustármag délceg fává terebélyesedhet.

Ez az alapvető, „liliputi” hit magasztosabb, erősebb, átütőbb és mélyrehatóbb lehet az „egyházi dinoszauruszok” vaskos, „pókhasú” hiténél. Merthogy a hit több – lényegesen több –, mint annak elvi elfogadása, hogy létezik Isten. A hit elevenségéhez még az sem elegendő, ha intellektuális síkon elfogadjuk a különböző hitigazságokat, hittételeket, dogmákat vagy egyéb teológiai tanításokat. A hit vitális ereje a tapasztalatból fakad.⁴⁸ Az ember kilép egójának szűkkeblűségéből, elhagyja önmagát, életének látszólag biztonságot garantáló *green zone*-ját, illetve az „én” *safe house*-át, s ábrahámi lelkülettel (vö. Ter 12,1–9) a teljesen ismeretlen idegenbe indul. Ehhez persze bátorság kell, s némileg más keletű kalandvágy, mint ami manapság „őshonos” az *ego* szemrevaló

⁴⁶ Vö. EBERHARD JÜNGEL: *Gott als Geheimnis der Welt. Zur Begründung der Theologie des Gekreuzigten im Streit zwischen Theismus und Atheismus*, Tübingen 1977, 289–292.

⁴⁷ Vö. CHRISTOPH THEOBALD: *Evangelium und Kirche in der Postmoderne. Eine fundamentaltheologische Ortsbestimmung*, in: ZKTh 130 (2008), 153–167, 165–167.

⁴⁸ Vö. ALBERT NOLAN: *Christsein heute*, in: Concilium 47 (2011), 145–153.

földi paradicsomjában. Előbb-utóbb – remé(lhe)/(nykel)tően⁴⁹ – az „én” útra kel. Hisz ráébred arra, hogy ez a hibrid, narcisztikus művilág legfeljebb csak az őt eddig ajnározó és a Hóféhértől álmodozó plasztikszagú kerti törpéknek jelenthet otthont. Ed-digi otthonát hirtelenjében idegennek érzi. Az önmaga narcisztikus forгатagából kilépő ember az idegenben megtapasztalja az otthonosságot, mégpedig azt az otthont, mely valós emberkénti létének valódi szülőföldje! Magára találva az én felismeri, hogy maga Isten az, aki élete otthonosságában az otthontalanság, majd pedig az otthontalanságban az otthonosság megtapasztalásával megajándékozta. Ez az a pillanat, amikor „az ágakon még nem sajdul levél / nincs rajtuk zöld lombkorona de a / tavaszelő már megelőlegezett megváltásként / nevel rügyet karjukon föl-sejlik a tél hiátusa”.⁵⁰ A tél hidegében az „én” az Istennel való találkozás közvetlenségében megérzi a tavasz illatát, amely tele van a „kiút” reményével. Mert „ha igaz és két helyzet van csak / mindig a felsőt osztod magadnak / míg eszedbe nem jut végre a harmadik”,⁵¹ az a Harmadik, amely nem sózza rám magát, de ha egyszer életbevágóan találkozom vele, nem tudom elfelejteni jelenlétét. S ha meghallottam hangját, egyszer csak arra leszek figyelmes, hogy „térdre ereszkedtem, / könyököm belefúrtam a földbe, / hogy jobban lássam, amint meghajlik a fű / egy-egy le-zuhanó szó súlya alatt”.⁵² Amikor a „látvány látásélessége rom-

⁴⁹ Az optimizmus és a remény közötti különbségről lásd: JOSEPH RATZINGER: *Krisztusra tekintve. A hit, a remény és a szeretet gyakorlása* (XX. Századi Keresztény Gondolkodók 1; ford. Klemm László), Budapest 1993, 31–49.

⁵⁰ MURÁNYI ZITA: *Hiátus*, in: Vigilia 82 (2017), 284.

⁵¹ FALCSIK MARI: *Minden szelídet*, in: Vigilia 83 (2018), 838.

⁵² Nichita Stănescu: *Érzelmes történet ([Poveste sentimentală] ford. Kiss Zsuzsánna)* (http://napkut.hu/viewer/pdf.php?pdf=/images/konyvek/2017/fenyhajlitas/fenyhajlitas_mm.pdf).

lik”,⁵³ s „az unalom hullatja szőrét”,⁵⁴ amikor ráeszmélek, hogy „a valóság olykor valótlan /[,] ha voltam is [,] életem nem volt”,⁵⁵ és egész sóhajtó lényemben érzem, hogy „felzabált az élet”,⁵⁶ mert annak harapó barátsága „elválasztja önmagát saját magától, / hogy jóllakásig táplálja maga / önmagát”,⁵⁷ akkor rájövök, hogy „maga[m]at régen látta[m]”.⁵⁸ Ez a virtualitás szélhámosságának földrengése a realitásban. A szélhámosság eddig fényben úszó, pazar szélmalomharca az egyén számára (N/n)apfényre került. Don Quijote Rocinanté paripának kinevezett lováról utólag (is) kiderül, hogy gebe. Mindig is az volt („roci” + „ante” = „gebe” + „előtt”, „korábban”), de most oldalbordái olyannyira körvonalazódtak, hogy már letagadni nem érdemes.

Ez az a pillanat, amikor testem sajgó, hasogató, gyötrelmes fájdalomán megtapasztalom, hogy a virtuális látszatlét „kicsinált”, „kinyírt”, önmagam otromba rabszolgájává tenyésztett. Ez az a pillanat, amikor egzisztenciálisan – érzékicsalódás-mentesen – átérzem, hogy a realitásban „hangoskodó” fájdalom, amely tapasztalatom kézzelfoghatóságának alappillére, lényegében semmi más, mint az Istent kereső le- és megfáradt lelkem harsozó ordítása. Lelkem üvöltése pedig „holdkórossá” tesz. A keresésben ugyanis mindig van egy jó adag „holdkórosság”, mely nem engedi éjjel sem pihenni, nyugodni az embert. „Holdkórosság” a csendért! Ugyanis csak „ki éltelen életet élve / virraszt az

⁵³ MURÁNYI ZITA: *Belső tér* (<https://lenolaj.hu/2018/01/17/muranyi-zita-belso-ter/>).

⁵⁴ MURÁNYI ZITA: *Belső tér* (<https://lenolaj.hu/2018/01/17/muranyi-zita-belso-ter/>).

⁵⁵ FECSKE CSABA: *Hol miért*, in: *Vigilia* 83 (2018), 839.

⁵⁶ SCHRENK ÉVA: *De még dobog* (<https://www.poet.hu/vers/219167>).

⁵⁷ NICHITA STĂNESCU: *A Gecsemáné-kertben* ([În grădina Ghetsimani] ford. Kiss Szuszána) (<http://ujnautilus.info/nichita-stanescu-versei>).

⁵⁸ PETE MARGIT: *Amikor kivagy* (<https://www.poet.hu/vers/225257>).

újabb, a nagyobb, / a forróbb csöndért, abban van meg / ama csönd, amely halk lélekké váltotta meg”.⁵⁹ Ekkor fogom eddigi életem misztériumát meghitten és alázattal átölelni, hisz rádöbbenek az isteni csend mélységére és értelmére: „Isten hallgat. De megosztja csendjét velem.”⁶⁰

⁵⁹ KOLOZSI LÁSZLÓ: *Ha majd oly csöndes lesz*, in: *Pompeji* 8 (1997/4), 159.

⁶⁰ CZIGÁNY GYÖRGY: *Visszaszámlálás*, in: *Vigilia* 83 (2018), 840.